

Aino Rytönen

FANTASTINEN KOKEMUS

Kuvataiteen koulutusohjelma

2020

FANTASTINEN KOKEMUS

Rytkönen, Aino
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuvataiteen koulutusohjelma
Toukokuu 2020
Sivumäärä: 23
Liitteitä: 1

Asiasanat: eskapismi, fantasia, kotilot

Tämän kirjallisen opinnäytteen tekstissä käsitellään eskapismia ja fantasiaa kirjoittajan omana kokemuksena ja yleisesti käsitteenä. Esseessä Eskapismista käsitellään eskapismia kokemuksena, sekä kerrotaan sen käytännön vaikutuksista. Fantasiasta -esseessä käsitellään fantasiakirjallisuuden fantasiamaailmojen houkutusta nostoen esiin muutamia elementtejä aiheesta. Lopputyö – Cracked -osiossa kerrotaan fyysisen taiteoksen teemoista ja syistä teoksen toteutukseen.

FANTASTIC EXPERIENCE

Rytkönen, Aino
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Arts
May 2020
Number of pages: 23
Appendices: 1

Keywords: escapism, fantasy, seashells

In this thesis escapism and fantasy are concentrated as the writer's own personal experience and generally as a concept. In the essay About Escapism (Eskapismista) escapism is dealt with as an experience, and its practical effects are relayed. About Fantasy (Fantasiasta) essay considers fantasy literature's fantasy worlds' allurements bringing up few elements of the subject. Final work – Cracked (Lopputyö – Cracked) part deals with the themes of the physical artwork and the reasons for its implementation.

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	5
1 SYYNI PAETA.....	6
2 ESKAPISMISTA.....	9
3 FANTASIASTA.....	14
4 LOPPUTYÖ – CRACKED.....	18
5 YHTEENVETO.....	22
LÄHTEET	23
LIITTEET	24

JOHDANTO

Opinnäytetyötäni kirjoittaessa olen pohdiskellut eskapismia ja fantasiaa, ja niiden osaa omassa elämässäni. Mitä eskapismi on, ja miten se näkyy arjessani ja minussa. Olen perehtynyt opinnäytetyötäni kirjoittaessa eskapismiin yleisesti ilmiönä ja kokemuksena. Kirjoitan pitkälti omaan kokemukseen perustuen, hyödyntäen lähdetekstien tietoja. Fantasiaa käsittelen kanavana paeta maailmaa ja ehkä myös itseään, ja samalla välineenä kohdata oikea elämä ja ihmiset. Haluan avata eskapismia ja fantasiaa vähemmän tuntevalle ihmiselle oven tähän tapaan, joka on minulle ja monelle muullekin elintärkeä ja rakas lohtu elämässä.

1 SYYNIPAETA

”Pohjaan päästyäni käyn rauhassa makaamaan ja nostan katseeni.” (Strøksnes, 2015, 282)

Tämä lause jää mieleeni. Minulle siinä on syvä merkitys oman elämän aallonpohjasta, virran vietävänä olemisesta ja pysähtymisestä. Todellisuuden pakeneminen palvelee vain tiettyyn pisteeseen asti, jolloin on käytävä makuulle ja mietittävä kutakin pohjanoteerausta. Matka pohjaan on eskapismien saattelema, ja siksi pohjaan laskeutuu hiljaa, eikä rysähdä voimalla. Olen toki monesti rysähtänytkin, joskin nykyään harvemmassa määrin.

Kun sain 18-vuotiaana selkärankareumadiagnoosin, se järkytti minua, mutta opin elämään sen kanssa sangen pian. Tai niin ainakin luulin. Pakoilin sen tuomia muutoksia elämääni jatkamalla vain menoa, viittaamalla kintaalla kivulle. Se oli koko ajan olemassa arjessani, mutta leikin unohtavani sen. Ajattelin muita asioita, opiskelin, upposin taiteeseen ja ajattelin reuman olevan vain välttämätön paha, joka ei ihan oikeasti juurikaan häiritse. Tein sairaudelle saman kuin Bilbo Sormukselle. Piilotin sen Kontuun, minun Kontuuni, ja yritin olla kuin sitä ei olisikaan. (Ks. Tolkien, 2011.) Toki se oli koko ajan olemassa, ja puhuin siitä asiana muiden joukossa.

Silti se ajan mittaan alkoi vaivata minua enemmän, kuin Sormus Bilboa Tarussa Sormusten Herrassa. Sairaus odottamassa kotona oli kuin todella olisin voinokare levitettyä liian suurelle leivälle (Tolkien, 2011, 44). Oli hetkiä jolloin en voinut kestää omaa henkistä ja fyysistä kipuani, kun olin tahtomattani kohdannut jonkin esteen sairauteni kanssa. Siihen reagoin piiloutumalla toiseen maailmaan. Siirsin aina vain aikaa, jolloin en enää jaksa.

Se toimi kauan. Tietty ulkokuori siitä että minulla on sairaus, mutta ei se niin paha juttu ole. On se. Rakastin ja vihasin sairauttani. Toisaalta se antoi selityksen kokoteiniän jatkuneelle kivulle. Nimi sille, mikä minua satuttaa. Mutta toisaalta. Toisaalta se oli se, mikä minua todella satutti. Selittämättömästä syystä tullut sairaus, jonka ainoa funktio on kasvattaa ylimääräistä luuta selkänikamieni väliin ja hiljaa rampauttaa minua. Rakastin sitä, että sain selityksen, mutta vihasin saamaani selitystä.

”Pohjassa oleva virta tarttuu minuun sellaisella voimalla, ettei uskoisi sen olevan mahdollista. Ei hyödytä pyristellä vastaan, niinpä painan kädet kylkiin ja antaudun vietäväksi yhä kauemmas ja kauemmas.” (Strøksnes, 2015, 285)

Päädyin pohjalle viisaudenhampaiden poiston yhteydessä. Voi kuulostaa erikoiselta asiayhteydeltä, mutta minä selitän. Syksyllä 2018 minulta poistettiin kaikki neljä viisaudenhammasta yhdellä istunnolla. Koko operaatioon meni 45 minuuttia. Jouduin kuitenkin tauottamaan paranemisen ajaksi lääkkeeni, joka oli siihen asti toiminut hyvin. Osan ajasta kuvittelin kuvitelleeni koko sairauteni ja kaikki siihen liittyvät kivut. Olin päätoimisesti hyvin terve ja pirteä. Lääkkeen ollessa tauolla kaikki kipuni palasivat vajaassa viikossa. Sain ensimmäistä kertaa useaan vuoteen oikein tuntuvan muistutuksen siitä, kuinka kaukana terveestä olen.

Makasin viikon sängyssä potien karmaisevaa leukakipua, peläten samalla tulehduksia ikeniin, tai kivuliasta leukalukkoa. Samalla katselin hiljaa vierestä, kun aiemmat jo unohtamani kivut palaavat. Nivel kerrallaan. Se viikko oli ehkä pisin tähän asti elämistäni. Jäin virtaan kellumaan ja ajelehtimaan, odottamaan suuni paranemista ja lääkityksen uudelleen aloittamista. Viikon aikana kuuntelin paljon musiikkia ja katsoin elokuvia. Katsoin muistaakseni useampaan kertaan kaikki Taru Sormusten Herrasta- trilogian elokuvat, ja loppuajan käytin niiden taustatietojen lukemiseen. Se helpotti oloani, koska vaikka todellisuudessa olin kovassa kipulääkityksessä, mielessäni olin muualla. Mielessäni tutkiskelin taas samaa rakasta fiktiivistä historiaa, jota olen tutkiskellut enemmän tai vähemmän koko ikäni.

Viikko kului. Ikenet alkoivat parantua, päätäni lakkasi särkemästä. Oli aika jatkaa lääkitystä. Olin iloinen siitä, sillä halusin eroon palanneista fyysisistä kivuista ja siitä sanoinkuvailemattomasta väsymyksestä, jonka se toi mukanaan. Kesti muutamia kuukausia tajuta, että vaikka olin taas aloittanut lääkityksen, ja se oli helpottanut oloani heti jatkettuani, sen alun perin erinomainen teho ei palannut enää. Se ei enää auttanut niin paljon. Eikä muuten auta vielääkään. Tiesin toki, että niin voi käydä, mutta olin ajatellut, että ei minulle kuitenkaan niin käy. Kävi kuitenkin, ja oli koittanut hetki, jolloin mietin, onko enää järkeä olla kohtaamatta tätä sairautta silmästä silmään. Monta vuotta olin kestänyt pahoja ja vaikeita asioita olemalla ajattelematta niitä ja karkaamalla päässäni jonnekin muualle. Ja nyt täytyi palata takaisin oikeaan maailmaan, jossa toki minulle ei ollut langennut tehtäväksi tuhota Valtasormusta vaan hyväksyä sen olemassaolo ja yrittää hillitä sen mielenilmauksia. Kävin makuulle pohjaan ja käänsin katseeni ylös.

”Makaan täysin voipuneena ja kuulen vieläkin Mosktraumenin suun pauhun.” (Strøksnes, 2015, 287)

2 ESKAPISMISTA

Mitä on eskapismi? Yksinkertaisesti sanoen eskapismi on pakoa todellisuudesta. Matthias R. Hastall kuvailee eskapismin tarvitsevan tapahtuakseen todellisen ahdingon ja ongelman, ja henkilön, joka on sillä hetkellä kykenemätön tai haluamaton kohtaamaan ongelman suoraan (Hastall, 2017, 525). Se on toki yksi peruste eskapismille, ja myös totta. Ihminen on taipuvainen pakenemaan hankalaa tilannetta, ja itse teen sitä ainakin säännöllisesti. Eskapismi on usein reaktio stressiin, merkki tarpeesta nollata hetkeksi, pysäyttää kaikki ja tarkastella objektiivisesti.

Nykymaailmassa on hämmästyttävä määrä stressinaiheuttajia ja ärsykejä. Loppumaton virta informaatiota ja velvollisuuksia voi ajaa ihmisen ikään kuin loukkuun, jolloin todellisuudesta pakeneminen on houkutteleva ja hyödyllinen kyky. Paine omassa arjessa voi olla suunnaton, jolloin erilaiset keinot paeta arkea ja todellisuutta voivat pelastaa loppuun palamiselta. Monet kokevat eskapismia esimerkiksi kirjoja lukemalla, musiikkia kuuntelemalla tai elokuvia katsomalla. Teatteri, taide ja kaikenlainen omasta nimenomaisesta elämäntilanteesta ja hetkestä irrottavat välineet ovat kanavia, joissa voi suojella omaa mieltään liialliselta paineelta.

Todellisuutta voi paeta myös fyysisesti, esimerkiksi matkustamalla. Kaukomaille suuntaava lomamatka on usein eskapistinen kokemus, joka auttaa irrottamaan arjen paineesta ja lepäämään. Kotona odottavat stressin aiheet ja paineet on matkustaessa väkisin jätetty toissijaisiksi, jolloin aivot voivat rauhassa palautua saadessaan muunlaisia ärsykejä ihmisen ollessa velvollinen vain itselleen ja matkalleen. Koin tämän käytännössä itekin, kun olin 2018 syksyllä kaksi kuukautta Berliinissä työharjoittelussa. Toki olin töissä suurimman osan ajasta, mutta vapaa-aikani käytin harhaillessa ympäri Berliinin museoita ja katuja itsekseni hyräillen väkijoukossa ilman kiirettä ja aikataulua. Samana syksynä terveyteni oli ottanut iskuja, ja harjoittelun ajoitus oli

loistava, sillä pääsin irti normaalista elämästäni ja normaaleista huolistani. Pakenin fyysisesti paikalta, ja se kannatti.

Nykyään monet myös pakenevat todellisuutta sulkemalla yhden olennaisen aistin pois. Kuulon. Kuulokkeet päähän, ja muu maailma ei pääse sinun aivoihisi hetkeen. Oma kupla, jossa soi musiikki tai podcast on turvapaikka, jossa voi kelluskella vaikka junassa istuessa. Se auttaa olemaan häiriintymättä viereisen istuinrivin metelöivästä porukasta, lapsesta, joka kiljuu täyttä kaulaa äitinsä sylissä, väsymyksestä töiden jälkeen matkalla kotiin. Rentoutuminen alkaa jo työpaikan ovesta poistuessa vastamelukuulokkeiden painuessa korvien päälle.

Helsingin Sanomien Merkintöjä-palstalla oli Petja Pellin (2020) kirjoitus liittyen tähän aiheeseen. Hänen kirjoituksessaan puhutaan sisäisestä puheesta. Se on psykologinen termi, joka tarkoittaa ihmisen mielessä käytyä ”keskustelua”. Kyse on äänettömistä äänistä jotka ohjaavat toimintaamme ja tekevät valintojamme, toimivat taustalla koko ajan. Juttu oli mielenkiintoinen, ja siinä kehoitettiin ottamaan kuulokkeet pois päästä, ja antaa pään keskustelun tapahtua ilman eristämistä. Ilman podcastia tai musiikkia tai äänikirjaa. Kulkemista ilman eristäytymistä maailmasta, ja paluuta omaan kuplaan itsestään. (Pelli, 2020.)

En ollut ajatellut asiaa aikaisemmin juurikaan. Siis sitä, että vastamelukuulokkeet päässä samalla hiljensin muun maailman päästäni, mutta myös oman pääni. Minulla on kuulokkeet päässä kaikkialla minne menen. Kun kävelen koululle tai kauppaan, minulla on kuulokkeet. Kun ajan autoa tai teen töitä, minulla on kuulokkeet. Kun lähdän ihan vain kävelylle ulos, minulla on kuulokkeet. Usein kotona ollessani minulla on koko päivän kuulokkeet päässä. En halua kuulla edes jääkaappini hurinaa tai kaukaista naapurin pesukoneen ääntä. Työskennellessäni työtilassani koululla kuulen jatkuvasti takaani metallitiloista rälläkän tai hitsausmikkin tai plasmaleikkurin rätinää ja pauketta. Muut työssään lipsahtavat minun kuplaani pyytämättä, enkä osaa hiljentää sitä. Meteli myös aiheuttaa minulle rajuja migreeneitä, joten vastamelukuulokkeet

ostettuani koin suunnattoman helpotuksen hiljaisuudesta, joka on ympäristöstä riippumatta minun hallinnassani.

Silti Pellin jutun luettuani aloin arvioimaan kokemustani uudelleen. Hiljaisuus on ihanaa. Oma maailmani, oma todellisuuteni. Kuitenkin olen alkanut uteliaisuuttani ottamaan kuulokkeet pois päästä, jos en tietystä syystä halua kuunnella jotain. Havaitsin siinäkin olevan tiettyä rauhaa. Aiemmin en osannut istua tietokoneelle kirjoittamaan, ellen laittanut kuulokkeita päähäni ja kuunnellut ryhävalaan laulua nauhalta. Nyt olen alkanut tietoisesti jättämään ryhävalaat toisiin hetkiin ja kirjoittamaan hiljaisessa kodissani kuunnellen kelloni tikitystä. Se on aiemmin häirinnyt minua suunnattomasti. Kello oli halpa hupituote, Salvador Dalin valuva kello hyllyni reunalla. Nyt kun päätin olla kuuntelematta mitään kirjoittaessani, koen kellon kovaäänisen tikkaamisen aika rentouttavaksi. Aina välillä ajatukseni katkeaa kun kirjoitan, mikä lienee ihan normaalia, eikä se enää haittaa minua niin paljon. Totuin normaaliin kotona olemiseen uudelleen, en koe joka hetkessä tarvetta irrottaa itseäni kodistani. Jääkaappini hurisee, kello tikittää, ulkona tuulee ja ikkunani narisee. Äänetön sisäinen puheeni huutaa.

”On tärkeää huomioida, että positiiviset ja negatiiviset vaikutukset voivat tapahtua yhtäaikaaisesti, ja luokittelu joko positiiviseksi tai negatiiviseksi riippuu hyvin pitkälti määrittelijän näkemyksestä” (Hastall, 2017, 527, oma käännös)

Eskapismi on ollut minulle aina positiivinen kokemus ja positiivinen selviytymiskeino vaikeista tilanteista. En ole kiinnittänyt huomiota sen negatiivisuuteen, osittain kenties siksi, etten henkilökohtaisesti ole kokenut negatiivisia vaikutteita niin merkittävinä. Eskapismin negatiiviset vaikutukset voivat kulkea käsi kädessä positiivisten kanssa, jolloin ehkä positiivinen vaikutus, eli rentoutuminen ja tauko kokemastani paineesta tai vaikeasta tilanteesta/tunteesta, on korostuneempi ja olennaisempi minulle. Mikä myös kertoo eskapistisuuden toimineen toivotulla tavalla. Negatiiviset vaikutukset ovat silloin pienempiä, tai ainakin olen pitänyt niitä epäolennaisempina. Huonoja vaikutteita voi olla kaikenlaisia, omassa tapauksessani kyse on lähinnä todellisuudesta pakenemiseen käytetty aika ja energia, jolloin olen kenties jättänyt

tekemättä joitain velvoitteita, joita en ole kokenut niin oleellisiksi. Vaikka itse koenkin pienen tauon voimaannuttavana ja sen auttavan energiani jakamisessa edessä oleviin töihin/tilanteisiin, saattaa todellisuus ulkopuolelta katsoen olla kuitenkin erilainen. On täysin mahdollista, että siinä missä itse olen rentoutunut ja kokenut saavani tiettyä rauhaa ja järjestystä takaisin, olen huomaamattani aiheuttanutkin lisää kaaosta, kun esimerkiksi deadlinet ovat venyneet.

Yksi hyvin konkreettinen haittapuoli, jonka osaan nimetä, on taloudenhoito. Kun olen stressaantunut ja ajaudun omaan rinnakkaistodellisuuteeni Keski-Maahan tai Harry Potteriin tai minne milloinkin, jätän usein esimerkiksi laskujen maksamisen ja tiskaamisen ja myös syömisen toissijaiseksi asiaksi, jonka ehtii myöhemminkin. Tämän kevään 2020 aikanakin, kun maailma on mennyt kirjaimellisesti sekaisin koronaviruksen vuoksi, olen huomannut ”huushollaamisen” lipsuvan hetkittäin pahastikin. Arkielämäni on heilahtanut päälaelleen, normaalit rutiinit ja rentoutumiskeinot on viety minulta pois, ja löydän itseni kokoamasta palapeliä kuunnellen Agatha Christien ”Eikä yksikään pelastunut”-äänikirjaa (ks. Christie, Eikä yksikään pelastunut, 1940) lattialla ollen samalla syömättä melkein kolme päivää. Koen psyykkisesti jaksavani stressaavan tilanteen, mutta oikeassa aineellisessa maailmassa hallintani on poissa. Tiedän ja uskon monella muullakin karanteenitilanteen aiheuttavan tällaista, koska nyt jos koskaan on aika, jolloin uskon meidän kaikkien kaipaavan pois tästä kummallisesta todellisuudesta.

Eskapismi voi olla eräänlaista haaveilua. Haaveilu on helppo ja hyödyllinen tapa poistua hetkestä ja rentoutua itsensä kanssa. Haaveiluun liitetään paljon negatiivisia assosiaatioita, vaikka yleensä se on hyvä tapa rentouttaa mieli ja käsitellä asioita rauhallisesti. Haaveileminen arjessa tavallisten asioiden keskellä säästää mieltä ja energiaa, se on huomaamatta tapahtuva rentoutumiskeino. Psyhyken kannalta haaveilu on älykästä, sillä päivän aikana keskittymiseen käyttämämme energia on sangen rajallista, ja hetkittäin haaveiluun sortumalla voi säännöstellä omaa energiankulutustaan. Monille, mukaan lukien minulle, haaveilu on asia, josta on esimerkiksi koulussa huomauteltu negatiivisessa mielessä.

Oikeassa maailmassa, oikeassa tapahtuvassa elämässä on aina jotain negatiivista rasieta riasana, ei ole aikaa hengittää ja tyyntyä, saavuttaa unelmiansa ilman muita velvoitteita. Haavemaailmaan paetessa on lupa pyrkiä vain omiin henkilökohtaisiin päämääriinsä ja unelmiinsa. On lupa pyrkiä omaan onnellisuuteen ja rauhaan. Toki ihminen haaveilee muistakin asioista, mutta näin aikuisena nämä ovat asioita joista ainakin itse haaveilen, ja väitän monien muidenkin haaveilevan. On rauhoittavaa istua kahvitauolla alas ja alkaa ajattelemaan epätodellista onnelaa, jossa ei ole mikään huonosti, selkään ei satu, deadline ei hengitä niskaan eikä pankkitilin saldo uhkaavasti muistuttele pienuudestaan lähestyessään kuun loppua.

Valehtelen silti, jos väitän, että haaveillessani en haaveile myös ongelmista. Se kai on aikuisuuden ja realistisen elämänasenteen kirous, ei voi unelmoida ilman, että unelmoi vastoinkäymisistä. Arjen ja haaveilun vastoinkäymisten välinen ero on tosin siinä, että unelmoidessa ongelmat ratkeavat, toisin kuin oikeassa elämässä, jossa ne eivät aina niin tee. Omaa psyykkistä pakenemiskäyttäytymistä miettiessäni olen kuitenkin havainnut, että vaikka oikea realistinen elämäntilanteeni saattaa olla liian raskas käsitellä hetkessä, käsittelen sitä paetessani. Yritän piiloutua ongelmalta ja stressiltä, mutta sitä tehdessäni ratkaisen koko ajan sivuajatuksena kotona odottavaa dilemmaa. Vaikka en suoranaisesti olekaan ongelman äärellä, kun luen kirjaa tai katson elokuvaa, saatan tehdä ja usein teenkin jonkinlaista ajatustyötä odottamaan kohtaamistani vaikkapa sairauteni kanssa. Samalla kun katson elokuvaa, vertailen tarinan kautta omaa tilannettani, ja sillä tavalla eskapistinen hetkeni voi myös tuoda ratkaisun tai lohtua omaan tilanteeseeni (Hastall, 2017, 528).

3 FANTASIASTA

Kun puhun tässä tekstissä fantasiakirjallisuudesta, tarkoitan lähinnä tiettyjä fantasia-kirjasarjoja, jotka itse olen lukenut ja jotka ovat minulle rakkaita. Kerron omasta eskapistisesta kokemuksestani fantasiamaailmojen kanssa.

Fantasian kirjoittajia voi kuvailla tietynlaisina romantikkoina (Nichols, 1976, 23), sillä heidän luomansa maailman on tietyllä tapaa hyvin romantisoitu. Fantasiakirjallisuuden maailmat ovat yleensä samankaltaisia oikean maailmamme kanssa, ainakin pääpiirteittäin. Yksi mainittava ero oikeaan maailmaan on muun muassa se, että oikeassa elämässä ainoa älyllinen olento on ihminen. Fantasiamaailmassa on harvoin niin: niissä on haltioita, kääpiöitä, maahisia, örkkejä, lohikäärmeitä ja tonttuja. Tällaiset fiktiiviset mytologisetkin olennot ovat tarinoissa ajattelevia ja älyllisiä, aivan kuin ihmiset. Tietyllä tapaa ne ovat myös enemmän kuin ihmiset, nehan ovat taianomaisia olennoita ja usein kuolemattomia tai vähintään uskomattoman pitkäikäisiä, siinä missä ihmiset ovat tavallisia kuolevaisia. Ihmisen asema ja rooli täten haastetaan samanvertaisella tai suuremmallakin älykkyydellä ja ymmärryksellä.

Fantasian kirjoittaja on romantikko, mutta eikö lukijakin ole? On fantastinen ja romanttinen ajatus hypätä maailmaan, jota ei ole, ja jonka pääasiallinen hallitseva ongelma on konflikti hyvän ja pahan välillä. Hyvin yksinkertainen ongelma. Toki se sekoittaa koko fiktiivisen maailman kirjat tyystin ja aiheuttaa yleensä sotatilan ja katastrofin, kun hyvä ja paha ottavat yhteen. Mutta silti, kun ajattelee oikean elämän monimutkaisia rakenteita, joissa hyvää ja pahaa ei ole selkeästi mahdollista määritellä, on hurmaavaa kadota maailmaan, jossa olemisen ydinkysymys on niin helposti määriteltävissä mustavalkoisesti. Hyvä ja paha. Tokikaan tämä ei ole välttämättä vapauttava kokemus kaikille, eivätkä kaikki luonnollisesti koekaan fantasiaa samalla tavalla. (Nichols, 1976, 20.)

Fantasia tarjoaa lukijalleen vaihtoehtoisen maailman, jota on kenties helpompaa ymmärtää kuin oikeaa maailmaa, se tarjoaa moraalille ja etiikalle pienen tauon, antaa selkeämmän jaon. Olisi auvoa ja onnea, jos oikeassakin elämässä voisi tehdä päätöksen: vajotako Mordorin varjon alle, vai taistellako sitä vastaan (ks. Tolkien, *Taru Sormusten Herrasta - Sormuksen ritarit*, 2011). Hyvän ja pahan selkeä jako fantasiassa on helppo peruselementti lukijalle tarttua tämän hamuillessa toista todellisuutta. Oikeassa elämässä veitsellä leikattu suora jako on mahdotonta, ja sen yksinkertaisuus fantasiassa on jollain tavalla helpottava kokemus. Ainakin minä koen sen niin.

Tolkienin tuotannossa hyvän ja pahan paini on hallitseva asia, ja pääteema koko tarinassa. Mielenkiintoista on, kuinka paha on ottamassa yllätteen hyvästä, vaikka paha on alun perin ollut hyvää. *Silmarillionin* hyvin varhaisilla sivuilla kerrotaan Keski-Maan luomisesta, Ainurin Suuresta soitosta. Ainur oli joukko olentoja, Pyhiä, jotka soittivat näkemänsä näyn Keski-Maasta todeksi. He olivat hyviä Ilúvatarin (ylin jumala, kaiken luoja) luomia olentoja, ja yksi heistä oli Melkor, ensimmäinen Musta ruhtinas. Melkor kapinoi Ilúvataria vastaan ja lähti muiden luota ja näin muuttui pahaksi. Melkorin tuhouduttua hänen paikalleen nousi hänen palvelijansa, Sauron, joka on keskeinen hahmo *Taru Sormusten Herrasta*-trilogiassa, ja edustaa paha. Sauron, kuten Melkorkin, oli alun perin hyvä, ja hänet turmeli paha. *Silmarillionin* jälkeen kirjojen tarinassa seuraa kronologisesti *Hobitti eli sinne ja takaisin*. *Hobitissa* esiintyy ensi kertaa Klonkku, joka on ovela ja julma otus. Tarinan edetessä *Taruun Sormusten Herraan* käy ilmi, että Klonkku ei ole olennon alkuperäinen nimi. Sen nimi oli alkujaan Sméagol, ja se oli tarinan protagonistin Frodon, hobitin, kaltainen. Sméagol löysi Valtasormuksen, johon Sauron oli vuodattanut sielunsa ja pahuutensa, ja se otti valtaansa Sméagolin, joka ei voinut sitä vastustella. Näin Sméagolista satojen vuosien saatossa tuli Klonkku, paha, ahne ja itsekäs yksinäinen olento, joka lymyili Sumuvuorten alla luolassa. Näin opimme, että Sméagol, Klonkku, oli alkujaan hyvä. Pahuus otti hänet valtaansa, ja *Taru Sormusten Herran* tarinan tunteva tietää, että Sméagolin hyvyys ei koskaan täysin kadonnut Klonkusta, vaan sen hyvä ja paha minä taistelivat sen kuolemaan asti. (Ks. Tolkien, *Taru Sormusten Herrasta -trilogia*, 2011; *Hobitti eli sinne ja takaisin*, 2012; *Silmarillion*, 2018) Tolkienin tarinoissa hyvä ja paha ovat olemassa rinta rinnan, pahan olemassaolo on tarinassa fakta, mutta sen lähde on hahmojen itsensä ulkopuolella. Se on moraalinen taistelu hahmojen sisäisten halujen ja ihanteiden

välillä, ja paha houkuttelee kaikkia kansoja, niin ihmisiä, hobitteja kuin haltioitakin tasaveroisesti.

Lukijana on helppoa samaistua tähän taisteluun omaa itseänsä vastaan, olenhan ihmisenä houkutuksille altis minäkin, ja kamppailen omien houkutuksieni kanssa. Pienen ihmisen kamppailu todellisessa maailmassa on yksinkertaisesti ajateltuna taistelua oman sisäisen hyvän ja pahan välillä, vaikkakaan se ei ole niin helposti määriteltävissä. Meitä ei ota valtaansa yksiselitteinen pahuus, joka jyllää ympärillämme, se lähtee itsestämme, ahneudesta, kateudesta, vihasta. Lohdullista on vieraila maailmassa, jossa pahan voi osoittaa sormella, eikä tarvitse piehtaroida omantunnon tuskissa kyseenalaistamassa omaa moraaliaan.

En väitä, että fantasia kirjallisuutena olisi todellakaan yksinkertaista tai yksiselitteistä, mutta perusarvot ovat helposti ymmärrettävissä. Hyvä ja paha, rakkaus, sisäinen voima, suurempi tarkoitus ja merkitys, jalous ja ystävyys. Ne ovat kaikki asioita, jotka esiintyvät tarinassa kuin tarinassa (kun puhutaan fantasiatarinoista), hyvin romanttisia ajatuksia ja asioita. Niiden parissa aikaa vietettyään palaa fantasian ystävä takaisin todellisuuteen, jossa itsekkin on helppo ottaa vaihtoehtomaailmasta mukaansa näitä perusajatuksia ja pyrkimyksiä omaan olemiseensa ja tekemiseensä. (Nichols, 1976, 27.) Matkamuisto taruolentojen kanssa vietetystä ajasta.

Fantasiamaailmaan hukkumista voi joku pitää naiivina, lapsellisena haaveiluna samalla, kun oikea maailma vaatisi huomiota (Nichols, 1976, 24). Mielikuvituksellista haahuilua ja keskittymisen asettamista väärin kohteisiin. Mutta mitä vikaa siinäkin on? Itse fantasian elinikäisenä ystäväni koen sen rikastuttavana elementtinä elämänsäni, lupana kuvitella ja antaa mielikuvituksen laukata toisessa maailmassa, missä puutkin voivat kävellä ja yhdessä kultaisessa sormuksessa voi asua Mustan ruhtinaan pahuus (Tolkien, 2011). En tiedä onko niinkään lapsellista haluta hetken tauko omasta stressaavasta elämästä. Tokihan lapsena tulee haaveiltua huomattava osa päivästä, mutta samalla tavalla aikuisenakin haaveilee ja kaipaa mielessään muualle. Aikuisena se ei vain ole enää niin hyväksyttävää, mutta ei se minusta tee siitä sen lapsellisempaa

kuin ilahtumisesta astuessaan lätäkköön kumisaappaat jalassa. Omalla kohdallani kyse on onnellisesta hetkestä, jonka saan karkaamalla Keski-Maahan tai Tylypahkaan. Äitini sanoi minulle kerran, että etsi onnea esiliinan taskusta. Se lienee jonkin vanha sanonta, mutta siinä piilee totuutta. Minun esiliinani taskussa on epätodellisia maailmoita, joissa löydän pieniä onnen hetkiä aina niissä vieraillessani.

4 LOPPUTYÖ – CRACKED

Lopputyöni alkuperäinen ajatus lähti käänteisestä runsaudensarvesta. Klassinen runsaudensarvi symboloi yltäkylläisyyttä, ja se esiintyy muinaisten kreikkalaisten ja roomalaisten taiteessa eri jumaluuksiin liitettynä. Sieltä pursuaa kukkia, hedelmiä ja marjoja. Rikkautta ja hyvinvointia. (Ks. runsaudensarven määritelmä)

Aloin ajattelemaan omaa elämäni, ja mietin, mitä oma elämäni pursuaa. Lopputuloksena se ei todellakaan pursua viinirypäleitä ja ruusuja vaan hyvin päinvastaisia asioita. Huolia ja murheita, esineitä ja asioita, joilla yritän pitää omaa todellisuuttani ja olemistani kasassa. Asioita, joilla hillitän pahoinvointia, joilla peitellän epäonnistumisen jäljet, asioita, joilla ommella kasaan mielikuva omasta olemisestani. Viikunoiden sijaan jääkaapissani on biologisia reumalääkkeitä, joiden avulla jaksan nousta sängystä. Kukkien sijaan pöydälläni on pino laskuja ja muistilappuja velvollisuuksista, jotka on pakko hoitaa. Oma sisältöni ei ole kaunista katseltavaa. Ei se toki ole kaikki huolta ja murhetta, mutta siellä myös on sisältöä, jota en näytä julkisesti muille, ja meillä kaikilla on sellaista. Mieleni alkoi kiertää ihmisten pimeissä salaisuuksissa ja tarinoissa, niissä piilotelluissa asioissa, jotka todellisuudessa tekevät meistä osaltaan sellaisia kuin olemme. Emme näytä niitä muille, mutta siellä ne silti ovat. Hetkittäin omat mörkömme näyttävät palan itsestään ulkomaailmalle, mutta päätoimisesti yritämme piilottaa ne, aivan kuin niitä ei olisikaan olemassa.

Ajattelin kotiani ja arkeani, ja sehän aaltoilee yli äyräiden kaikkea muuta kuin levollista yltäkylläisyyttä, se ui kiireessä. Mietin oman elämäni runsaudensarvea ja sain ajatuksen. Helmivene (*Nautilus pompilius*) on kiehtonut minua pitkään, sen täydellisyys ja sen spiraalimuodon toistuminen luonnossa. Täydellinen päättymätön ja alkamaton spiraali. Nautilus uiskentelee kirjahyllyssäni ja mielessäni, ja ajattelin kyseistä kotiloa, ja sen kiehtovaa hentoa virheettömyyttä. Täydellinen muoto, täydellinen olento. Täydellisesti kaavaa noudattavat kierteet muodostavat kaavamaisen virheettömän spiraalin, joka jatkaa kasvuaan samalla kaavalla (Scales, 2015, 50). Sama kaava toistuu luonnossa kaikkialla, kasvien siemenissä, hyönteisten

lentokuvioissa, myrskypilvien muodostumisessa taivaalla ja kukkien terälehtien kasvussa. Nautiluksen halkaistun kuoren kiehtovat kierteet ovat saaneet myös oman geometrisen laskukaavansa ensimmäisten joukossa maailmassa (Scales, 2015, 50). Logaritminen spiraali. En mene matematiikkaan sen enempää, koska se ei ole teokseni tarkoitus. En myöskään ole matemaatikko, mutta visuaalisessa mielessä logaritminen spiraali ja siihen liittyvä kultainen leikkaus kiehtovat minua. Ilmiönä ja luonnontieteellisenä faktana ne houkuttelevat minua teoksessani, vaikeivat olekaan pääteema. Ajattomuus on, ehkä se mikä vetoaa minuun katsoessani kotiloita. Alku- ja loppupisteen puuttuminen luovat minulle mielikuvan tietystä ikuisuudesta. Täydelliset kierteet, joissa näkyvät elämän jäljet ja aika.

Minulla oli vuosia sitten akaattikotilo nimeltään Napoleon lemmikkinä. Sen kuori oli kierteinen, ja se jatkoi kasvuaan edellisten kierteiden päälle vuodesta toiseen. Aivan ensimmäiset kierteet olivat muutamien millien paksuisia ja valkoisia siinä missä muu kuori oli ruskean sävyissä kirjava. Tavallaan vuosirenkaita, kuten puulla. Jossain vaiheessa elämäänsä Napoleon oli kiipeillyt terraarion laseissa ja pudonnut, jolloin valkoinen kuoren kärki murtui irti. Kotilo kuitenkin jatkoi kasvuaan, ja ajan kuluessa kuoren katkennut kärki kului taas valkoiseksi. Kuoren uusi kasvu värittyi sen perusteella, mitä Napoleon söi. Jos sille antoi punajuurta, se kasvatti tummaa punaruskeaa raitaa. Jos sen sijaan vihreää salaattia, raita oli vaaleankeltainen. Viehättävää, kuinka sen pienen terraariomaailman tapahtumat muokkasivat sen kuorta ja kierteitä, jättivät niihin jälkensä. Kolhut, lommot, raidat. Jäljet eletystä elämästä. Se jatkoi kasvuaan, ja jos kuori oli rikkoutunut tarpeeksi syväälle, se kasvatti siihen kalkkisuojan, ja kuori hiljaa korjasi itsensä, ei enää täydelliseksi, mutta toimivaksi osaksi sen ruumista. Minulla on oikeassa sääriluussa lommo, kun pudotin 18-vuotiaana jalalleni montakymmentä kiloa painavan rautaisen kaivinkoneen osan. Luu ei murtunut, mutta siihen jäi lommo. Myöhemmin se on korjaantunut itsekseen, mutta siinä tuntuu edelleen poikkeama luunpinnassa. Vaikeaa olla ajattelematta Napoleonin korjaantunutta kuorta ajatellessani telottua sääriluutani.

Sarvi vaihtui kotiloksi hyvin nopeasti. Kaikki me tavalla tai toisella pyrimme täydellisyyteen ja virheettömyyteen, mutta emme koskaan tunnu saavuttavan sitä.

Minä en ainakaan saavuta täydellisyyttä, vaikka kurkottelenkin siihen. Teen virheitä ja epäonnistun kuin kuka tahansa muukin.

Ajattelin teostani pohtiessani myös Jumalaa ja luomiskertomusta. Olen papin tytär, joten Raamatun tekstit ja tarinat ovat minulle koko elämäni ajalta hyvin tuttuja. Esimerkiksi se, että Jumala on luonut meidät omaksi kuvakseen (1 Moos 1:27). Jumala on kaikkivaltias, ja kaiken järjen mukaan hän loi meidät täydelliseksi kuvakseen, täydelliseksi olennoiksi. Tällöin meidän vajeemme ja puutteemme ja epätäydellisyytemme ovat osa meidän täydellisyyttämme Hänen kuvanaan. Hänen luomiaan kuoria, jotka kasvamme ja elämme, ja meihin jää jälkiä, näkyviä ja näkymättömiä. Ne näkymättömät jäljet, jotka yhä tuntuvat pinnan alla, haluan tuoda esiin, näyttää, että ne ovat olemassa, ja minä muistan ne ja elän niiden kanssa.

Tämä ajatusten ja vertauskuvien sekamelska muotoutui mielessäni kotiloon ihmisen kuvana. Täydellisen olennon kuvana. Täydellisyytenä, joka rikkoutuu sisältäpäin, meistä itsestämme. Yltäkylläisen vaurauden ryöppyämisen sijaan kotilo hajoaa ja halkeaa, ja sisältä ryömii kaikki se oikea ja todellinen sisältö ja runsaus, joka on rumaa ja ns. painokelvotonta. Ulkokuoren rikkoutuessa kaikki se oikea asia, jota emme näytä muualle, joka pysyy kotona ja pinnan alla, hyppää silmille eikä enää mene piiloon kuoren alle. Odotamme oikean maailman olevan jotenkin rumaa ja karua, liian kaunis ja silitelty ei tunnu todelliselta, se tuntuu valheelta (Groys, 2009). Jossain määrin se usein onkin. Tuntumamme kaunis silitelty pinta, mielikuva, on vain pikainen otos siitä, mitä haluamme muulle maailmalle esittää. Se harvoin on sitä mitä todellisuudessa tapahtuu ja on. Sosiaalinen media ruokkii meitä muotoilemaan pintaa ja tekemään siitä muille kauniin valheen. Valmiiseen pohjaan ja oletukseen sopiva kuva täydellisen seesteisestä kodista, perheestä, ihmisestä. Valheellinen ylpeydenaihe itselleen ja kauteuden kohde muille. Se on suunniteltua rauhan julkista mielikuvaa, jolla yritämme myös vaimentaa itseltämme tiettyä pimeyttä ja synkkyyttä. Vaikeuksia ja suruja, joita emme halua kohdata muille tai itsellemme. Joku voi onnistua tässä, ja elämään omaa rauhaansa luodessaan tätä mielikuvaa. Minä en. Se on täydellisyyden markkinointia, johon en koskaan tule kykenemään, ja siihen takerruin työssäni, täydelliseen evoluution tuotokseen – minuun - joka kuitenkin hajoaa palasiksi.

En väitä, että ne kipeät ja piilossa pidettävät seikat elämässä ovat sellaisia asioita, jotka pitää kaikkien kuuluttaa ja esitellä avoimesti kaikille, mutta silti se pinnan alla jylläävä massa on kiehtova. Sen voima meihin itseemme on mielenkiintoinen, tavallaan mystinen. Hymyn takana voi olla mitä vain, oman hymyni takana on paljon sellaista mitä en halua kohdata muiden edessä, joten veistän sen. Kotilo hajoaa ja halkeilee, mutta se pysyy silti kasassa. Se on yhä kaunis ja jatkaa olemistaan, vaikka se on rikki. Se ei pysähdy tai romahda, vaan jatkaa olemistaan ja kasvamistaan rikkoutumisesta huolimatta.

Vaikka olemmekin rikki, olemme yhä olemassa, ja jatkamme yrittämistä.

5 YHTEENVETO

Olen kirjoittaessani tutkinut ensimmäistä kertaa eskapismia ja fantasiaa yhtäjaksoisesti, ja olen oppinut niistä uutta, kuten fantasiasta ainakin aina voi oppia. Uskon tämän prosessin antaneen minulle lisää työkaluja ja paremman otteen tutkia käsiteltyjä aiheita jatkossakin pidemmälle taiteilijana. Fantasia ei tule koskaan jättämään minua, mistä syystä sen käsitteleminen opinnäytetyössä on ollut antoisaa, ja antanut myös hyvän syyn jälleen sukeltaa niihin ehtymättömiin tarinoihin ja maailmoihin, joita kyseinen genre tarjoaa. Käsitellyt aiheet tulevat varmasti olemaan elossa tulevassa taiteellisessa työskentelyssäni, ovathan ne elossa minussa itsessäni koko ajan. Samalla kun olen raottanut ovea jollekin toiselle tähän kokemukseen, olen itse saanut palata samoihin aiheisiin ja miettimään niiden varhaishetkiä menneisyydessäni ja niiden roolia tulevaisuudessaani.

Rikkinäisenä ihmisenä olemisen tutkailu on ollut mielenkiintoni kohteena koko taideopintojeni ajan, voimakkaasti lähtien itsestäni ihmisenä, joka kokee olevansa rikki. Lähestyin sitä nyt minulle uudesta suunnasta, vertauskuvallisena kotilona, ja lopputuloksena syntyi uusi nälkä palata aiheeseen uudelleen ja uudelleen. Aihe pitää minua tiukasti otteessaan, ja se avaa minulle uusia ovia aina kun siihen palaan, joten miksipä en palaisi.

LÄHTEET

Groys, B. 2009. Self-Design and Aesthetic Responsibility, Production of Sincerity.
<https://www.e-flux.com/>

Hastall, M. 2017. Escapism. Teoksessa P. Rössler (toim.) The International Encyclopedia of Media Effects. Volume II, E-K.
<https://books.google.fi/>

Nichols, R. 1976. "Fantasy and Escapism." Canadian Children's Literature/Littérature canadienne pour la jeunesse : 20-20.
<http://www.ccl-lcj.ca/index.php/ccl-lcj/article/view/1230/798>

Pelli, P. 2020. Kuulen taas omat ajatukseni. Helsingin sanomat 11.2.2020, A4

Pyhä Raamattu, Vanha Testamentti. 2007. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. 13. painos. Helsinki: Suomen Piipliaseura

Runsaudensarven (cornu copiae) määritelmä englanniksi
<https://www.dictionary.com/browse/cornucopia>

Scales, H. 2015. Spirals in Time – The Secret Life and Curious Afterlife of Seashells. Lontoo: Bloomsbury Sigma

Strøksnes, M. 2018. Merikirja. Helsinki: Gummerus.

Tolkien, J. R. R. 2011. Taru sormusten herrasta. Toinen painos. Helsinki: WSOY

Tolkien, J. R. R. 2012. Hobitti eli sinne ja takaisin. Kolmas, tarkistettu laitos. 2006. Helsinki: WSOY

Tolkien, J. R. R. 2018. Silmarillion. Helsinki: WSOY

LIITTEET

Liite 1

Cracked, 2020. Kuva: Iina Vartia